

Aarne Mattila

Kolonialismi ja Suomi

Aikakauden vallitsevat aatteet ja ajatukset vaikuttavat historian tutkimuksen näkökulmiin. Tieteenalan suurnousu 1800-luvulla tapahtui kansallisuusaatteen, nationalismin, valtakaudella. Nationalismi on edelleen voimissaan ja historian tutkimukseen sillä on ollut pitkä jälkivaikutus. Nationalistinen näkökulma on nykyisin jopa korostunut autoritaarisissa maissa, kuten Kiinassa ja Venäjällä. Tutkimusta käytetään myös poliittisiin tarkoituksiin ja propagandan välineenä. Sen sijaan läntisissä demokratioissa historian tutkimuksen tarkastelutapaan vaikuttavia virtauksia ovat varsinkin intersektionaalinen feminismi ja kolonialismi.

Historiallinen Aikakauskirja tarttui tutkimuksellisen näkökulman muutokseen suomalaisessa historian tutkimuksessa julkaisemalla erikoisnumeron (4/2020) otsikolla Kolonialismi ja Suomi. Saamelaiskysymystä lukuunottamatta aihetta lähestyttiin artikkeleilla, joissa tutkittiin yksittäisten suomalaisten toimintaa kolonialisteina koloniaalisen osallisuuden käsitteen kautta. Tutkimuskohteina olivat yksilöiden toimet kolonialistisessa maailmassa ja suomalaisten perustamat utopiyhteisöt.

Esimerkiksi dosentti Raita Merivirta selostaa artikkelissaan asiapitoisesti ja kiintoisasti Mannerheimin kahta tiikerinmetsästysmatkaa Intiaan ja Nepaliin vuosina 1928 ja 1937. Hänen tulkintansa metsästysmatkalaisen toiminnasta kolonialistisena osallisuutena tai jopa kolonialismiin osallistumisena vaikuttaa kuitenkin päälleliimatulta. Ymmärtääkseni brittiläisten siirtomaaisäntien vieraana käynyttä kenraalia tulisi tarkastella silloisessa historiallisessa tilanteessa

eikä nykyisessä, jossa kolonialistien muistopatsaitakin kaadetaan.

Tarkastelemalla Suomen historiaa kolonialismin näkökulmasta on mahdollisuuksia avartaa ja monipuolistaa kuvaa historiastamme. Erikoisnumeron keskittyessä marginaalisiin teemoihin tarkastelun ulkopuolelle jäivät kuitenkin aiheen kannalta olennaiset kysymykset. Suomi on näkökulman kannalta sikälikin kiinnostava tapaus, koska maalla on pitkä historia vieraan vallan alla, mikä ei tietysti ole estänyt suomalaisten kolonialismiin osallistumista.

Taloushistorian tehtävänä olisi analysoida Suomen taloudellista toimintaa kolonialistisen maailmantalouden osana. Analyttisempää tutkimusta odottaa sen selvittäminen, miten Suomi on ollut eri aikoina taloudellisesti hyötymässä toiminnastaan maailmantalouden kolonialistisissa rakenteissa. Lienee myös vaiheita, jolloin Suomella on ollut maailmantaloudessa välituotteita tai raaka-aineita tuottavan, epäitsenäisen, enemmän tai vähemmän riistetyn maan asema.

Kolonialismin teeman alla on epäilemättä kansan suuren enemmistön kielen eli suomen syrjäyttäminen Ruotsin suurvaltakaudelta lähtien. Tuloksena oli jo 1700-luvulla tilanne, jossa maan pääväestön kieli oli kokonaan syrjäytetty yhteiskunnallisen ja kulttuurisen toiminnan yleisemmällä tasolla ja yhteiskunnan ylemmät sosiaaliset kerrokset kaikilla elämänoilla oli ruotsinkielistetty. Ilmiöstä voi tuskin suomenkielisten kannalta käyttää muuta nimitystä kuin mielen kolonisaatio. Tässä tilassa Suomi sai autonomisen aseman Venäjän yhteydessä ja paremmat mahdollisuudet vaikuttaa sisäisiin asioihinsa.

Autonomian aikana alkaneessa suomalaisuuden nousussa oli kyse suomen kielen aseman parantamisesta yhteiskunnassa ja samalla suomenkielisten noususta ylempiin sosiaaliryhmiin. Ruotsinkielinen eliitti puolusti asemiaan paljolti kielikysymyksen merkeissä. Suomalaisuuden nousu oli pitkä prosessi. 1800-luvun yhteiskuntarakenteen jäänteitä on havaittavissa vielä 2000-luvun Suomessa.

Kansan valtaenemmistöstä nousseiden ja kielensä säilyttäneiden tulo enemmistöksi yhteiskunnan ylimpiin kerrostumiin on ehkä kielikysy-

myksen sensitiivisyydestä johtuen jäänyt vähälle huomiolle Suomen historiassa. Vanhat ruotsinkieliset eliitit säilyttivät asemansa pisimpään taloudessa. Se olisi tutkijoille suuri ja vähälle selvittelylle jäänyt aihe. Todellinen käänne Suomen historian tutkimuksessa tuskin tapahtui 2010-luvulla vaan odottaa vielä toteuttajiaan.

Aarne Mattila on talous- ja sosiaalhistorian dosentti.
Sähköposti: aarne.mattila@gmail.com.